

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

12 janvier 2012

PROPOSITION DE LOI

**interprétative de l'article 97
de la loi du 25 juin 1992
sur le contrat d'assurance terrestre**

(déposée par M. Daniel Bacquelaine et consorts)

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

12 januari 2012

WETSVOORSTEL

**tot interpretatie van artikel 97
van de wet van 25 juni 1992
op de landverzekeringsovereenkomst**

(ingediend door de heer Daniel Bacquelaine c.s.)

RÉSUMÉ

Cette proposition de loi a pour objectif de mettre fin à la vive controverse existant depuis près de vingt ans sur la question de savoir si un caractère aléatoire au sens du Code civil est ou non indispensable à la qualification de "contrat d'assurance vie".

Le texte légal proposé répond par la négative à la question, au regard des critères retenus par la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre.

SAMENVATTING

Dit wetsvoorstel beoogt een einde te maken aan de felle, reeds twintig jaar durende hevige controverse over de vraag of een levensverzekeringsovereenkomst al dan niet als een "kanscontract" in de zin van het Burgerlijk Wetboek moet worden beschouwd om als "levensverzekeringsovereenkomst" te worden gekwalificeerd.

De indieners van dit wetsvoorstel beantwoorden die vraag ontkennend, op grond van de criteria die zijn opgenomen in de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst.

N-VA	:	<i>Nieuw-Vlaamse Alliantie</i>
PS	:	<i>Parti Socialiste</i>
MR	:	<i>Mouvement Réformateur</i>
CD&V	:	<i>Christen-Democratisch en Vlaams</i>
sp.a	:	<i>socialistische partij anders</i>
Ecolo-Groen	:	<i>Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen</i>
Open Vld	:	<i>Open Vlaamse liberalen en democraten</i>
VB	:	<i>Vlaams Belang</i>
cdH	:	<i>centre démocrate Humaniste</i>
FDF	:	<i>Fédéralistes Démocrates Francophones</i>
LDD	:	<i>Lijst Dedecker</i>
MLD	:	<i>Mouvement pour la Liberté et la Démocratie</i>

<i>Abréviations dans la numérotation des publications:</i>		<i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties:</i>	
<i>DOC 53 0000/000:</i>	<i>Document parlementaire de la 53e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</i>	<i>DOC 53 0000/000:</i>	<i>Parlementair document van de 53e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</i>
<i>QRVA:</i>	<i>Questions et Réponses écrites</i>	<i>QRVA:</i>	<i>Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>
<i>CRIV:</i>	<i>Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)</i>	<i>CRIV:</i>	<i>Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)</i>
<i>CRABV:</i>	<i>Compte Rendu Analytique (couverture bleue)</i>	<i>CRABV:</i>	<i>Beknopt Verslag (blauwe kaft)</i>
<i>CRIV:</i>	<i>Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes) (PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon)</i>	<i>CRIV:</i>	<i>Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen) (PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft)</i>
<i>PLEN:</i>	<i>Séance plénière</i>	<i>PLEN:</i>	<i>Plenum</i>
<i>COM:</i>	<i>Réunion de commission</i>	<i>COM:</i>	<i>Commissievergadering</i>
<i>MOT:</i>	<i>Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)</i>	<i>MOT:</i>	<i>Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)</i>

<i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i>	<i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i>
<i>Commandes: Place de la Nation 2 1008 Bruxelles Tél. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.lachambre.be e-mail : publications@lachambre.be</i>	<i>Bestellingen: Natieplein 2 1008 Brussel Tel. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.dekamer.be e-mail : publicaties@dekamer.be</i>

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

1. La présente proposition de loi interprétative de l'article 97 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre entend mettre un terme à l'insécurité juridique créée par la controverse rappelée.

Depuis près d'une vingtaine d'années, l'exacte nature juridique de ce l'on a appelé les "nouveaux contrats d'assurance vie" fait l'objet d'une controverse très vive entre, d'une part, les partisans de la requalification de ces produits financiers en opérations de placement ou en opérations de capitalisation, voire en simples dépôts de fonds et, d'autre part, les défenseurs de l'appellation conventionnelle "contrats d'assurance".

Cette controverse est apparue en Belgique et dans d'autres états européens comme la France, à la suite de la commercialisation par les entreprises d'assurances de produits d'inspiration d'outre atlantique. Aux USA, d'ailleurs, ces produits avaient, dès leur apparition à la fin des années 60', suscité une controverse similaire.

Proches de certains produits bancaires, financiers ou de capitalisation, ils ont suscité de nombreuses interrogations. S'agit-il bien d'assurances? Ne sont-ils pas assimilables à des opérations de pur placement financier et leur qualification d'assurance vie n'est-elle pas usurpée?

Ne leur manque-t-il pas la caractéristique fondamentale d'un contrat d'assurance, c'est-à-dire un caractère aléatoire au sens des articles 1104 et 1964 du Code civil?

2. Les questions posées aux gouvernements successifs, au sein de la Chambre des représentants, restent à ce jour sans (réelle) réponse.

À tout le moins, certaines réponses confirment l'insécurité juridique à laquelle il est proposé de mettre fin: "(...) il appartient en fin de compte aux seuls cours et tribunaux d'interpréter la loi de manière souveraine et donc de juger, dans le cadre de litiges concrets, si un contrat peut être qualifié ou non de contrat d'assurance vie" (Quest. Parl., n° 1112 de Mme Pieters du 8 septembre 2006, B.Q.R. Chambre 2006-2007, n° 162, p. 31 590, voir également Quest. Parl. n° 3, M. Van Biesen du 8 janvier 2008, B.Q.R. Chambre 2007-2008, n° 8, p. 491).

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

1. Dit wetsvoorstel tot interpretatie van artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst beoogt de rechtsonzekerheid weg te werken waartoe de voormelde controverse heeft geleid.

Sinds bijna twintig jaar zijn hevige discussies aan de gang over de precieze juridische aard van wat men de "nieuwe levensverzekeringsovereenkomsten" heeft genoemd. Sommigen pleiten ervoor die financiële producten te herkwalficeren als beleggingsverrichtingen, dan wel als kapitalisatieverrichtingen, en zelfs als loutere gelddeposito's, terwijl anderen de conventionele benaming "verzekeringsovereenkomst" willen behouden.

Ten grondslag aan die discussies — die niet alleen in België oplaaiden, maar ook in andere Europese landen, zoals Frankrijk — lag de commercialisering van producten waarvoor de verzekeringsondernemingen de mosterd in de Verenigde Staten hadden gehaald. Die producten hebben daar trouwens van bij hun opkomst (eind de jaren 60) tot een vergelijkbare controverse geleid.

Aangezien die producten gelijkenis vertonen met bepaalde bankproducten, financiële producten of kapitalisatieproducten, doen zij veel vragen rijzen. Gaat het wel om verzekeringen? Kunnen zij niet worden gelijkgesteld met loutere financiële beleggingen en worden zij terecht als levensverzekeringen gekwalificeerd?

Missen zij geen fundamenteel kenmerk van een verzekeringsovereenkomst, met name dat zij een "kanscontract" in de zin van de artikelen 1104 en 1964 van het Burgerlijk Wetboek moeten zijn?

2. De vragen die de parlementsleden in de Kamer van volksvertegenwoordigers in dat verband aan de opeenvolgende regeringen hebben gesteld, werden dusver niet (echt) beantwoord.

Sommige antwoorden bevestigen op zijn minst de rechtsonzekerheid waaraan dit wetsvoorstel een einde wil maken: "(...) [Finaal komt het enkel] aan de hoven en rechtbanken toe om de wet op soevereine wijze te interpreteren en aldus in concrete geschillen te oordelen of een contract al dan niet als een levensverzekeringsovereenkomst kan worden gekwalificeerd" (Parlementaire Vraag nr. 1112 van mevrouw Trees Pieters van 8 september 2006, QRVA Kamer 2006-2007, nr. 162, blz. 31 590, zie tevens Parlementaire Vraag nr. 3 van de heer Luk Van Biesen van 8 januari 2008, QRVA Kamer 2007-2008, nr. 8, blz. 491).

Les réponses données au Sénat ne sont pas plus éclairantes. Ainsi, le ministre des Finances a reconnu en 1999 que son administration avait “des difficultés dans la qualification” des assurances vie liées à des fonds d’investissement, difficultés provenant du fait qu’elle “conclut qu’il s’agit de produits d’épargne mais, juridiquement, il s’agit de produits d’assurance” (Comptendu analytique, Sénat, 4 mars 1999, p. 3 699).

3. Aujourd’hui, les enjeux de la controverse sont principalement civils et, de façon accessoire, fiscaux.

En droit privé, l’assurance vie est historiquement soumise, par rapport à d’autres produits financiers, à un régime spécifique contenu maintenant dans les articles 97 à 135 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d’assurance terrestre.

En effet, le preneur d’assurance dispose du droit exclusif:

— de désigner un ou plusieurs bénéficiaires (article 106 de la loi du 25 juin 1992);

— de révoquer l’attribution bénéficiaire jusqu’au moment de l’exigibilité des prestations assurées tant qu’il n’y a pas eu acceptation (article 112 de la loi du 25 juin 1992);

— au rachat et à la réduction du contrat (article 114 de la loi du 25 juin 1992);

— d’obtenir de l’assureur une avance sur les prestations assurées (article 116 de la loi du 25 juin 1992);

— de mettre en gage les droits résultant du contrat d’assurance (article 117 de la loi du 25 juin 1992);

— de céder les droits résultant du contrat d’assurance (article 119 de la loi du 25 juin 1992).

Le preneur d’assurance peut également, à titre exclusif, mais pour des raisons et dans des limites socialement acceptables, faire échapper les fonds investis aux convoitises:

— de ses créanciers (l’article 125 de la loi du 25 juin 1992 dispose: “Les créanciers du preneur d’assurance

Ook de in de Senaat verstrekte antwoorden scheppen geen duidelijkheid. Zo erkende de toenmalige minister van Financiën in 1999 dat zijn “bestuur moeilijkheden ondervindt bij de kwalificatie” van de levensverzekeringen die gekoppeld zijn aan beleggingsfondsen. Die problemen vloeien voort uit het feit dat het “bestuur (...) tot het besluit [komt] dat het om een spaarproduct gaat, terwijl het juridisch gesproken om een verzekeringsproduct gaat” (Beknopt verslag, Senaat, 4 maart 1999, blz. 3 699).

3. In de huidige stand van zaken roepen voornamelijk de burgerrechtelijke aspecten van de zaak vragen op, en in bijkomende orde de fiscale aspecten ervan.

Volgens het privaatrecht is de levensverzekering ten aanzien van andere financiële producten uit een historisch oogpunt onderworpen aan een specifieke regeling, die thans vervat is in de artikelen 97 tot 135 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst.

Op grond daarvan is alleen de verzekeringnemer gerechtigd

— één of meer begunstigen aan te wijzen (artikel 106 van de wet van 25 juni 1992);

— de begunstiging te herroepen totdat de verzekerde prestaties opeisbaar worden, zolang de begunstiging niet door de aangewezen begunstigde is aanvaard (artikel 112 van de wet van 25 juni 1992);

— de overeenkomst af te kopen en te reduceren (artikel 114 van de wet van 25 juni 1992);

— van de verzekeraar een voorschot op de verzekerde prestaties te verkrijgen (artikel 116 van de wet van 25 juni 1992);

— de uit de verzekeringsovereenkomst voortvloeiende rechten in pand te geven (artikel 117 van de wet van 25 juni 1992);

— de uit de verzekeringsovereenkomst voortvloeiende rechten geheel of ten dele over te dragen (artikel 119 van de wet van 25 juni 1992).

Voorts kan de verzekeringnemer, en hij alleen, om maatschappelijk aanvaardbare redenen en binnen maatschappelijk aanvaardbare grenzen, de in de levensverzekeringsovereenkomst belegde middelen afschermen van eventuele inhaligheid vanwege:

— zijn schuldeisers (artikel 125 van de wet van 25 juni 1992 luidt: “De schuldeisers van de verzekeringnemer

n'ont aucun droit sur les prestations d'assurance dues au bénéficiaire”);

— de ses héritiers (l'article 124 de la loi du 25 juin 1992 énonce: “En cas de décès du preneur d'assurance, sont seules sujettes à rapport ou à réduction les primes payées par lui dans la mesure où les versements effectués sont manifestement exagérés eu égard à sa situation de fortune, sans toutefois que ce rapport ou cette réduction puisse excéder le montant des prestations exigibles”);

— de son conjoint, lorsque celui-ci n'est pas le bénéficiaire du contrat (articles 127 et 128 de la loi du 25 juin 1992).

Selon la solution donnée à la controverse sur la qualification des nouveaux contrats, ces dispositions légales spécifiques, à les supposer conformes aux principes constitutionnels d'égalité et de non discrimination, trouvent ou non application à ces nouveaux produits.

À cet égard, il faut rappeler que les enjeux civils de la controverse ont été légèrement atténués par deux arrêts de la Cour constitutionnelle.

Les articles 127 et 128 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre ont été déclarés constitutionnellement invalides par un arrêt du 26 mai 1999 de la Cour d'arbitrage (aujourd'hui, la Cour constitutionnelle — CA, 26 mai 1999, n° 54/1999 Bull. ass., 1999, p. 475).

Ce premier arrêt a jugé ces dispositions discriminatoires en ce que, hormis l'hypothèse où les primes prélevées sur le patrimoine commun sont manifestement exagérées par rapport aux facultés de celui-ci, elles ont pour effet de rendre propre, sans récompense à la communauté, les prestations d'assurance dont bénéficie un des époux communs en biens à l'âge de la retraite, quand bien même ces prestations auraient été financées par des primes puisées dans ce patrimoine commun.

Par un second arrêt du 26 juin 2008 (arrêt n° 96/2008), la Cour constitutionnelle a également annulé certaines des dérogations précitées, dans le domaine des testaments, prévues par l'article 124 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre en matière de successions, dans le domaine des assurances vie. La Cour a en effet jugé que “l'article 124 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre viole les articles 10 et 11 de la Constitution en ce que cette disposition a pour effet que la réserve ne peut être invoquée

hebben geen enkel recht op verzekeringsprestaties die aan de begunstigde verschuldigd zijn”);

— zijn erfgenamen (artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 luidt: “In geval van overlijden van de verzekeringnemer zijn de premies die hij heeft betaald, niet aan inbreng of inkorting onderworpen, behalve voor zover het betaalde kennelijk buiten verhouding staat tot zijn vermogenstoestand, in welk geval de inbreng of de inkorting het bedrag van de opeisbare prestaties niet mag overschrijden”);

— zijn echtgenoot, wanneer deze niet de begunstigde van de overeenkomst is (artikelen 127 en 128 van de wet van 25 juni 1992).

De discussie rond de kwalificatie van de nieuwe overeenkomsten werd aldus uitgeklaard dat die specifieke wetgevende bepalingen, gesteld dat ze de grondwettelijke gelijkheids- en non-discriminatiebeginselen niet schenden, al dan niet op die nieuwe producten van toepassing zijn.

In dat verband zij erop gewezen dat de civielrechtelijke aspecten van de discussie enigszins werden afgezwakt door twee arresten van het Grondwettelijk Hof.

De artikelen 127 en 128 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst werden ongrondwettig verklaard bij het arrest van 26 mei 1999 van het toenmalige Arbitragehof (nu Grondwettelijk Hof; AH, 26 mei 1999, nr. 54/1999, T.V.V., 1999, blz. 475).

Ingevolge dat eerste arrest werden die bepalingen als discriminerend aangemerkt, aangezien zij, gesteld dat de premiebetalingen ten laste van het gemeenschappelijk vermogen niet kennelijk buiten verhouding staan tot de vermogenstoestand, ertoe leiden dat de verzekeringsprestaties die een van de echtgenoten met gemeenschap van goederen bij het bereiken van de pensioenleeftijd geniet, een eigen goed van de begunstigde worden, zonder vergoeding voor de gemeenschap, ook al zijn die prestaties gefinancierd met premies die afkomstig zijn uit het gemeenschappelijk vermogen.

Bij een tweede arrest van 26 juni 2008 (nr. 96/2008) heeft het Grondwettelijk Hof, wat de levensverzekeringen betreft, sommige van de voornoemde afwijkingen waarin artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst inzake de nalatenschap voorziet, nietig verklaard. Het Hof heeft immers geoordeeld dat “artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst (...) de artikelen 10 en 11 van de Grondwet [schendt], in zoverre het ertoe leidt dat, in geval van een spaarverrichting door de erfflater

à l'égard du capital en cas d'opération d'épargne par le de cujus sous la forme d'une assurance vie mixte".

4. En droit fiscal, la solution à la controverse conditionne a priori l'application des nombreux avantages et/ou désavantages réservés par les lois d'impôts aux assurances sur la vie et, notamment, en substance:

- le caractère imposable ou non des revenus produits par les nouveaux contrats d'assurance;
- la qualification de "pensions, rentes et allocations en tenant lieu" des revenus produits par ces contrats;
- l'exonération ou la déduction des primes dans le chef des preneurs;
- l'exonération des participations bénéficiaires;
- la déduction au titre de charges professionnelles des primes et des cotisations patronales des assurances de groupe;
- la taxation des capitaux à un taux distinct;
- l'application de l'article 8 du Code des droits de succession (exonération des prestations des assurances de groupe);
- l'application de la taxe annuelle sur les opérations d'assurance;
- l'application de la taxe annuelle sur les participations bénéficiaires.

Les enjeux fiscaux de la controverse sont aujourd'hui résolus, pour la plus grande part, par la loi et par des circulaires de l'administration fiscale.

En effet, il résulte des articles 19, § 1er, 3°, a, et § 4, et 21, 9°, du Code des impôts sur les revenus 1992, introduits par la loi du 22 juillet 1993 portant des dispositions fiscales et financières (*Moniteur belge* du 24 juillet 1993; *erratum* paru au *Moniteur belge* du 26 juillet 1993) et modifiés successivement par la loi du 20 décembre 1995 portant des dispositions fiscales, financières et diverses (*Moniteur belge* du 23 décembre 1995) et par la loi du 20 mars 1996 portant des dispositions fiscales en matière de revenus mobiliers (*Moniteur belge* du 7 mai 1996) que le législateur a assimilé aux "assurances vie (individuelles) classiques", les nouveaux contrats non

in de vorm van een gemengde levensverzekering, de reserve niet kan worden aangevoerd ten aanzien van het kapitaal".

4. Fiscaalrechtelijk werd de discussie aldus uitgeklaard dat a priori voorwaarden worden verbonden aan de toepassing van de vele voor- en/of nadelen die in het raam van de belastingwetgeving aan de levensverzekeringen worden toegekend, meer bepaald:

- het al dan niet belastbare karakter van de inkomsten die uit de nieuwe levensverzekeringsovereenkomsten voortvloeien;
- de kwalificatie van de inkomsten uit die overeenkomsten als "pensioenen, renten en als zodanig geldende toelagen";
- de belastingvrijstelling of -vermindering voor de premies ten gunste van de verzekeringnemer;
- de belastingvrijstelling voor de winstdeelnemingen;
- de mogelijkheid de in het raam van een groepsverzekering gestorte premies en werkgeversbijdragen fiscaal in mindering te brengen als beroepskosten;
- de belasting van kapitalen tegen afzonderlijke aanslagvoeten;
- de toepassing van artikel 8 van het Wetboek der successierechten (vrijstelling van de prestaties in het raam van een groepsverzekering);
- de toepassing van de jaarlijkse taks op de verzekeringsverrichtingen;
- de toepassing van de jaarlijkse taks op de winstdeelnemingen.

Alle fiscaalrechtelijke aspecten van de discussie zijn thans uitgeklaard, grotendeels via wetgeving en circulaires van de belastingadministratie.

Uit artikel 19, § 1, 3°, a, en § 4, en artikel 21, 9°, van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992, ingevoerd bij de wet van 22 juli 1993 houdende fiscale en financiële bepalingen (*Belgisch Staatsblad* van 24 juli 1993; *erratum* verschenen in het *Belgisch Staatsblad* van 26 juli 1993) en achtereenvolgens gewijzigd bij de wet van 20 december 1995 houdende fiscale, financiële en diverse bepalingen (*Belgisch Staatsblad* van 23 december 1995) en de wet van 20 maart 1996 houdende fiscale bepalingen inzake roerende inkomsten (*Belgisch Staatsblad* van 7 mei 1996), blijkt immers dat de wetgever de nieuwe niet met beleggingsfondsen verbonden

liés à des fonds d'investissement posant des problèmes de qualification {parce que non fondés sur les lois de survivance (les tables de survie et de mortalité)}.

Ces dispositions ont notamment assuré l'égalité devant l'impôt en rendant, en règle, taxables les revenus des contrats "nouveaux" et des contrats "classiques" conclus pour des termes anormalement courts (8 ans ou moins), les rendant proches des produits bancaires.

L'administration a confirmé cette assimilation dans deux premières circulaires (Circ. n° Ci.RH.231/465.838 du 17 octobre 1995, Bull. contr., 1995, p. 3024 et suiv.; Circ. n° Ci.RH.331/513.660 du 21 janvier 1999, non publiée). Plus précisément, selon la circulaire du 21 janvier 1999 (Circ. n° Ci.RH.331/513.660 du 21 janvier 1999, non publiée), les contrats d'assurance vie du type "capital différé avec remboursement de la réserve épargnée en cas de décès de l'assuré survenu avant le terme du contrat" (contrats qui ont la particularité d'être tarifés sans application des lois de survivance), souscrits dans le cadre de la branche 21 pour une durée minimale de dix ans, sont susceptibles d'entrer en considération pour l'octroi de la réduction d'impôt pour épargne à long terme prévue pour les "assurances vie" individuelles classiques.

Dans une troisième circulaire du 22 avril 2009 (Circ. n° Ci.RH 421/586810 (AFER, n°20/2009) du 22 avril 2009), l'administration fiscale a énoncé qu'il résultait de l'article 79 de la loi du 28 avril 2003 relative aux pensions complémentaires et au régime fiscal de celles-ci et de certains avantages complémentaires en matière de sécurité sociale, "que les contrats (d'assurance de groupe) conclus avec une entreprise d'assurance ne doivent plus présenter de caractère aléatoire pour que leurs primes puissent être déductibles à titre de frais professionnels" au motif que "depuis des modifications apportées par l'article 79 précité à l'article 52, 3°, b, du CIR 1992, ce dernier ne vise plus simplement les cotisations et primes patronales d'assurance, mais couvre "les cotisations et primes patronales versées en exécution d'un engagement collectif ou individuel de pensions complémentaires de retraite et/ou de survie, en vue de la constitution d'une rente ou d'un capital en cas de vie ou en cas de décès".

Les assurances vie de la branche 21 pratiquées sans tenir compte des lois de survivance, c'est-à-dire les assurances du type bons d'assurance ou de capital

levensverzekeringsovereenkomsten waarvan de kwalificatie problemen doet rijzen (omdat ze niet uitgaan van de voorvalswetten (overlevings- en sterftetafels)), heeft gelijkgesteld met "klassieke (individuele) levensverzekeringen".

Die bepalingen hebben meer bepaald gezorgd voor belastinggelijkheid door de inkomsten uit de "nieuwe" levensverzekeringsovereenkomsten en die uit de "klassieke" levensverzekeringsovereenkomsten met een abnormaal korte looptijd (8 jaar of minder), waardoor ze het kenmerk zouden hebben van een bankproduct, als algemene regel belastbaar te maken.

De overheidsdiensten hebben die gelijkschakeling bevestigd in twee rondzendbrieven (Circ. nr. Ci. RH.231/465.838 van 17 oktober 1995, Bull. Bel., 1995, blz. 3024 en volgende; Circ. nr. Ci.RH.331/513.660 van 21 januari 1999, niet bekendgemaakt, meer bepaald kunnen, volgens die circulaire van 21 januari 1999, levensverzekeringsovereenkomsten van het type "levensverzekeringsovereenkomsten met uitgesteld kapitaal en met terugbetaling van de gespaarde reserve in geval van overlijden van de verzekerde vóór het verstrijken van de overeenkomst" (bijzonder kenmerk van die overeenkomsten is dat de voorvalswetten er niet voor gelden), die worden aangegaan in het kader van de tak 21 voor een minimale duur van tien jaar, in aanmerking komen voor de toekenning van de belastingvermindering voor het langetermijnsparen die voor de traditionele individuele "levensverzekeringen" bestaat.

De belastingdiensten hebben in een derde circulaire van 22 april 2009 (Circ. nr. Ci.RH 421/586810 (AOIF, nr. 20/2009) aangegeven dat uit artikel 79 van de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid voortvloeit dat met een verzekeringsonderneming gesloten groepsverzekeringscontracten "niet langer een aleatoir karakter moeten hebben opdat de premies ervan als beroepskosten aftrekbaar zouden kunnen zijn". Als reden wordt opgegeven dat sinds het voormelde artikel 79 artikel 52, 3°, b, van het WIB 1992 heeft gewijzigd, dat laatste artikel niet langer alleen op de werkgeversbijdragen en -premies voor verzekeringen betrekking heeft, maar dat het "eveneens de werkgeversbijdragen en -premies [omvat], gestort ter uitvoering van een collectieve of individuele aanvullende pensioentoezegging inzake een rust- en/of overlevingspensioen, met het oog op de vorming van een rente of van een kapitaal bij leven of bij overlijden."

Volgens de regels zouden tak 21-levensverzekeringen waarbij geen rekening wordt gehouden met de voorvalswetten, dat wil zeggen de verzekeringen van

différé avec remboursement de la réserve épargnée en cas de décès (dites "CDAR"), ne devraient donc en règle, dans la matière des impôts sur les revenus, plus faire l'objet d'une disqualification ou d'une requalification par l'administration et les tribunaux. En ce qui concerne les assurances vie liées à des fonds d'investissement (branche 23), le ministre des Finances avait déclaré, dans l'exposé des motifs du projet de loi ayant précédé la loi du 20 mars 1996 portant des dispositions fiscales en matière de revenus mobiliers, à propos de ces produits, que "La nature juridique de ces nouveaux produits en fait, dans l'état actuel des choses, des produits financiers défiscalisés" (*Doc. parl.*, Chambre, session 1995-1996, n° 312/1, p.1).

Dans un souci d'égalité devant l'impôt, les revenus des produits de la branche 23 furent traités par la loi du 20 mars 1996 d'une façon quasi similaire à ceux des produits de la branche 21. Ainsi, l'article 4 de cette loi, modifiant l'article 19 du CIR 1992, considéra comme des intérêts "les revenus compris dans les capitaux et valeurs de rachat liquidés en cas de vie afférents à des contrats d'assurance-vie que le contribuable a conclus individuellement lorsqu'il s'agit (...) de contrats liés à un ou plusieurs fonds d'investissement lorsque leurs souscriptions comportent des engagements déterminés quant à leur durée et à leur montant ou à leur taux de rendement" (article 19, § 1er, 3°, b, du CIR 1992).

Les opérations de la branche 23 autres que celles visées par la disposition précitée conservent donc, pour l'imposition de leurs revenus, leur qualification de "contrat d'assurance vie" et leur "défiscalisation" demeure fondée sur l'article 39 du CIR 1992. Pour le surplus, dans les mêmes hypothèses que celles prévues par l'article 21, 9°, du CIR 1992 pour les produits de la branche 21, l'assimilation de ces revenus à ces intérêts ne joue pas non plus.

Depuis l'entrée en vigueur de la loi sur les pensions complémentaires (dont l'arrêté royal du 14 novembre 2003 constitue l'exécution partielle, et qui a formellement reconnu la possibilité pour les assureurs de commercialiser des assurances de groupe dans le cadre de la branche 23 ou, dans le cadre de la branche 21, du type CDAE ou CDAR) il n'est plus possible de contester l'assimilation des assurances de groupe vie classiques (à prestations définies) aux assurances de groupe du type CDAE ou CDAR et aux assurances de groupe de la branche 23 pour l'application du CIR 92, et ce aussi bien pour le régime fiscal applicable aux prestations que pour le régime fiscal applicable aux primes et cotisations, personnelles et patronales.

het type verzekeringsbons of verzekeringen met uitgesteld kapitaal en met terugbetaling van de gespaarde reserve in geval van overlijden (de zogenaamde UKMR) inzake inkomensbelastingen niet langer worden gediskwalificeerd of geherkwalificeerd door de administratie en de rechtbanken. De minister van Financiën heeft in verband met de levensverzekeringen gekoppeld aan beleggingsfondsen (tak 23) in de memorie van toelichting van het wetsontwerp dat de wet van 20 maart 1996 houdende fiscale bepalingen inzake roerende inkomsten is geworden, het volgende aangegeven: "Wegens hun juridische aard vallen deze nieuwe produkten evenwel, in de huidige stand van zaken, als financieel produkt buiten de toepassing van de fiscaliteit." (Kamer, zitting 1995-1996, nr. 312/1, blz. 1).

Omwille van de gelijkheid inzake belastingen heeft de wet van 20 maart 1996 de inkomsten uit tak 23-producten nagenoeg op dezelfde wijze behandeld als die uit de tak 21-producten. Zo heeft artikel 4 van die wet, dat artikel 19 van het WIB 1992 wijzigt, "de inkomsten begrepen in kapitalen en afkoopwaarden vereffend bij leven betreffende levensverzekeringcontracten die de belastingplichtige individueel heeft gesloten, wanneer het gaat om (...) contracten die verbonden zijn aan één of verschillende beleggingsfondsen wanneer bij hun inschrijving verbintenissen worden aangegaan die wat betreft hun duur en hun bedrag of hun rendementsvoet bepaald zijn" (artikel 19, § 1, 3°, b, van het WIB 1992) als interesten beschouwd.

Andere dan in de voormelde bepalingen bedoelde tak 23-verrichtingen behouden dus, voor de heffing van belastingen op de inkomsten ervan, hun kwalificatie van "levensverzekeringsovereenkomst", en de "belastingvrijstelling" ervan blijft berusten op artikel 39 van het WIB 1992. Voor het overige is er, in dezelfde gevallen als die waarin artikel 21, 9°, van het WIB 1992 voor de tak 21-producten voorziet, evenmin sprake van dat die inkomsten worden gelijkgeschakeld met interesten.

Sinds de inwerkingtreding van de wet op de aanvullende pensioenen (waarvan het koninklijk besluit van 14 november 2003 de gedeeltelijke uitvoering is en dat voor de verzekeraars formeel de mogelijkheid heeft erkend groepsverzekeringen te verkopen in het kader van de tak 23 of, in het kader van de tak 21, van het type UKTR of UKMR) kan de gelijkgeschakeling van de traditionele groepsverzekeringen (met vaststaande uitkeringen) met groepsverzekeringen van het type UKTR of UKMR en met de tak 23-groepsverzekeringen, voor de toepassing van het WIB 1992, niet meer worden betwist. Dat geldt voor de belastingregeling voor de uitkeringen én voor de belastingregeling voor zowel de persoonlijke premies en bijdragen als de werkgeverspremiën en -bijdragen.

Enfin, depuis la loi-programme du 27 décembre 2005, la taxe intitulée “taxe sur les opérations d’assurance” frappe, à partir du 1er janvier 2006, les assurances vie liées à des fonds d’investissement, comme les assurances vie classiques. L’article 175/3, alinéa 1er, du Code des droits et taxes divers dispose, en effet: “La taxe est réduite à 1,10 % pour les opérations d’assurance sur la vie, même si elles sont liées à un fonds d’investissement, et les constitutions de rentes viagères ou temporaires, lorsqu’elles sont conclues par des personnes physiques”.

L’adoption du texte légal proposé ne devrait pas avoir une grande influence en droit fiscal, eu égard aux dispositions légales et aux circulaires précitées de l’administration. Il est toutefois certain que, même en droit fiscal, le texte proposé assurera la sécurité juridique car les fonctionnaires et les tribunaux n’appliquent pas systématiquement les circulaires qui n’ont pas force de loi. Par ailleurs, tout n’est pas résolu par la loi et les circulaires. Ainsi, par exemple, l’administration n’a jamais confirmé que la réduction pour épargne à long terme pouvait être appliquée à une assurance vie liée à un fonds d’investissement.

5. Pour comprendre l’origine et le contenu de la controverse, il faut se référer aux définitions du Code civil et de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d’assurance terrestre.

Le Code civil donne deux définitions du contrat aléatoire.

Après avoir défini, dans son alinéa 1er, le contrat commutatif comme celui où “chacune des parties s’engage à donner ou à faire une chose qui est regardée comme l’équivalent de ce qu’on lui donne ou de ce qu’on fait pour elle”, l’article 1104, alinéa 2, du Code civil précise que le contrat est aléatoire “lorsque l’équivalent consiste dans la chance de gain ou de perte pour chacune des parties, d’après un événement incertain”.

L’article 1964 du Code civil donne, quant à lui, une définition différente. Il définit le contrat aléatoire comme “une convention réciproque dont les effets, quant aux avantages et aux pertes, soit pour toutes les parties, soit pour une ou plusieurs d’entre elles, dépendent d’un événement incertain”.

La définition que donne l’article 1964 du Code civil du contrat aléatoire est, comme l’ont souligné les grands auteurs, manifestement erronée. Dans l’article 1964, le Code suppose que le caractère aléatoire d’une

Tot slot wordt krachtens de programmawet van 27 december 2005 sinds 1 januari 2006 op de levensverzekeringen gekoppeld aan beleggingsfondsen, zoals de traditionele levensverzekeringen, de zogenaamde “taks op de verzekeringsverrichtingen” geheven. Artikel 175/3, eerste lid, van het Wetboek diverse rechten en taksen bepaalt immers het volgende: “De taks wordt vermindert tot 1,10 pct. voor de verrichtingen van levensverzekeringen, ook indien deze met een beleggingsfonds verbonden zijn, en de vestigingen van lijfrenten of tijdelijke renten, wanneer ze worden aangegaan door natuurlijke personen”.

De goedkeuring van de voorgestelde wettekst zou, gelet op de wettelijke bepalingen en de voormelde rondzendbrieven van de administratie, fiscaalrechtelijk geen grote weerslag moeten hebben. Het staat echter vast dat, zelfs in het fiscaal recht, de voorgestelde tekst voor rechtszekerheid zal zorgen want de ambtenaren en de rechtbanken passen de rondzendbrieven die geen kracht van wet hebben niet systematisch toe. Voorts wordt niet alles door de wet en de rondzendbrieven geregeld. Zo heeft de administratie nooit bevestigd dat de vermindering voor het langetermijnsparen mocht worden toegepast op een aan een beleggingsfonds verbonden levensverzekering.

5. Om de oorsprong en de inhoud van de controverse te begrijpen, moet worden verwezen naar de definities van het Burgerlijk Wetboek en van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst

Het Burgerlijk Wetboek geeft twee definities van het kanscontract.

Artikel 1104 van het Burgerlijk Wetboek geeft eerst in het eerste lid aan dat een contract vergeldend is “wanneer elke partij zich verbindt iets te geven of te doen, dat beschouwd wordt als gelijkwaardig met wat men haar geeft of voor haar doet”, en preciseert dan in het tweede lid dat van een kanscontract sprake is “wanneer het gelijkwaardige gelegen is in de kans van winst of verlies, die voor elke partij afhankelijk is van een onzekere gebeurtenis”.

Artikel 1964 van het Burgerlijk Wetboek van zijn kant geeft een verschillende definitie. Het omschrijft het kanscontract als “een wederkerige overeenkomst, waarvan de gevolgen, met betrekking tot winst en verlies, hetzij voor alle partijen, hetzij voor een of meer van hen, van een onzekere gebeurtenis afhangen”.

De definitie die in artikel 1964 van het Burgerlijk Wetboek van het kanscontract wordt gegeven, is, zoals eminente rechtsgeleerden hebben opgemerkt, duidelijk verkeerd. In artikel 1964 van het Wetboek gaat men

convention peut exister pour l'une ou quelques-unes seulement des parties, sans atteindre les autres. C'est une erreur lorsqu'on met en regard l'article 1964 et l'article 1104 précité.

Quand un contrat est aléatoire, il l'est nécessairement pour toutes les personnes qui y ont pris part.

La chance de gain ou de perte (qui résulte de ce que l'une des parties fournira peut-être beaucoup, peut-être peu ou même rien) existe nécessairement pour ceux qui ont traité avec elle aussi bien que pour elle-même: si sa prestation est faible ou nulle (c'est-à-dire, dans le cas d'un contrat d'assurance, si le sinistre ne se réalise pas), l'autre partie perdra: l'assuré aura payé inutilement les primes.

Dans le cas contraire, l'assuré subissant un sinistre touchera de fortes sommes en vertu du contrat. Ce qui est gain pour l'un est perte pour l'autre; il est donc impossible que le contrat soit aléatoire pour l'une des parties sans l'être pour l'autre¹.

L'aléa au sens des articles 1104 et 1964 du Code civil suppose donc que, à la souscription d'un contrat d'assurance, il existe, tant pour le preneur que pour l'assureur, une chance de gain ou un risque de perte, engendrée par l'incertitude pesant sur la survenance, ou le moment exact de la survenance de l'événement assuré {lequel, en assurance vie, ne peut dépendre que de la durée de la vie humaine (article 97 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre)}, cette chance de gain ou ce risque de perte devant s'apprécier dans le cadre contractuel de l'échange économique entre les parties, c'est-à-dire le rapport prime/prestation, lequel est dès lors nécessairement quantifié au moyen de tables statistiques de survie et de mortalité.

Dans la définition donnée aux contrats d'assurance par la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, s'il est bien fait allusion à l'existence d'un événement incertain déclenchant l'obligation pour l'assureur de servir la prestation d'assurance, il n'apparaît cependant ni l'affirmation directe du caractère aléatoire dudit contrat ni, de façon indirecte, le rappel du mécanisme de la compensation des risques caractérisant le

ervan uit dat er sprake kan zijn van het aleatoire karakter van de overeenkomst voor een of slechts enkele van de partijen, zonder dat dit voor de andere geldt. Dat klopt niet als men artikel 1964 en het voornoemde artikel 1104 tegenover elkaar plaatst.

Als een overeenkomst aleatoir is, dan is dat noodzakelijkerwijze zo voor al wie daarbij partij is.

De kans op winst of verlies (die voortvloeit uit het feit dat een partij veel, misschien weinig of niets inbrengt) is een noodzakelijke voorwaarde voor zowel degene die met die partij heeft gehandeld als voor zichzelf: als de uitkering laag is of *nihil* (wat in geval van een verzekeringsovereenkomst wil zeggen dat het schadegeval zich niet voordoet), zal de andere partij verliezen: de verzekerde zal zijn premies onnodig hebben betaald.

In het tegenovergestelde geval zal de verzekerde wie een schadegeval overkomt, grote bedragen ontvangen als gevolg van de overeenkomst. Wat winst is voor de ene, is verlies voor de andere; het is dus onmogelijk dat de overeenkomst aleatoir is voor een van de partijen zonder dat ze dat voor de andere is¹.

Het toeval in de zin van de artikelen 1104 en 1964 van het Burgerlijk Wetboek veronderstelt dat bij de inschrijving op een verzekeringsovereenkomst, er zowel voor de verzekeringnemer als voor de verzekeraar een kans op winst of een gevaar voor verlies is als gevolg van de onzekerheid in verband met het voorval of van het exacte tijdstip waarop de ingedekte gebeurtenis zich voordoet — die in het geval van een levensverzekering maar kan afhangen van de menselijke levensduur (artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst) —; die kans op winst of dat gevaar voor verlies moet immers worden beoordeeld in het contractuele kader van de economische uitwisseling tussen de partijen, dat wil zeggen de verhouding premie/uitkering, die dus noodzakelijkerwijze wordt gekwantificeerd met behulp van statistische overlevings- en sterftetabellen.

In de definitie van verzekeringsovereenkomst in de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst, wordt weliswaar verwezen naar het bestaan van een onzekere gebeurtenis die voor de verzekeraar leidt tot de verplichting om de verzekeringsuitkering te betalen, maar er blijkt echter noch direct het aleatoire karakter van de genoemde overeenkomst uit, noch indirect de herinnering aan het mechanisme van vergoeding

¹ Cf. notamment, M. Planiol et J. Ripert, "Traité élémentaire de droit civil", 11e éd., t. II, n° 957.

¹ Zie met name M. Planiol en J. Ripert, "Traité élémentaire de droit civil", 11e éd., deel II, nr. 957.

métier de l'entreprise d'assurance par rapport à celui de toutes les autres entreprises financières.

L'article 1er de la loi précitée du 25 juin 1992 dispose, en effet:

“Au sens de la présente loi, on entend par:

A. Contrat d'assurance:

Un contrat en vertu duquel, moyennant le paiement d'une prime fixe ou variable, une partie, l'assureur, s'engage envers une autre partie, le preneur d'assurance, à fournir une prestation stipulée dans le contrat au cas où surviendrait un événement incertain que, selon le cas, l'assuré ou le bénéficiaire a intérêt à ne pas voir se réaliser”.

Il saute aux yeux que le texte de l'article 1er de la loi de 1992 ne caractérise pas le contrat d'assurance par un caractère aléatoire fondé sur les articles 1104 et 1964 du Code civil.

Le fait que l'article 1er de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre ne caractérise pas le contrat d'assurance par le caractère aléatoire a provoqué, tant en droit civil qu'en droit fiscal, d'énormes difficultés de qualification des nouveaux contrats d'assurance vie dont le rapport prime/prestation n'est pas dépendant des tables de survivance.

Ces problèmes de qualification des nouveaux contrats d'assurance vie sont encore plus aigus en raison du fait que l'article 97 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, qui ouvre le chapitre II consacré aux contrats d'assurance sur la vie, renforce l'idée que l'aléa ne réside que dans l'évènement dont la survivance enclenche la prestation promise par l'assureur. L'article 97 précité dispose, en effet, que le chapitre consacré aux contrats d'assurance sur la vie “s'applique à tous les contrats d'assurance de personnes dans lesquels la survivance de l'évènement assuré ne dépend que de la durée de la vie humaine”. L'exigence d'un aléa doit donc être comprise comme l'exigence d'un évènement de réalisation incertaine (et non comme l'exigence d'une chance de gain ou d'un risque de perte dans le chef des parties).

En France, les assureurs ont justifié la qualification “assurance” des nouveaux contrats d'assurance vie en distinguant deux types de contrats aléatoires: ceux visés par l'article 1104 du Code civil, d'une part, et ceux

van de gevaren die kenmerkend is voor het beroep van de verzekeringsinstelling ten opzichte van alle de andere financiële ondernemingen.

Artikel 1 van de voornoemde wet van 25 juni 1992 bepaalt immers:

“In deze wet wordt verstaan onder:

A. Verzekeringsovereenkomst:

een overeenkomst, waarbij een partij, de verzekeraar, zich er tegen betaling van een vaste of veranderlijke premie tegenover een andere partij, de verzekeringnemer, toe verbindt een in de overeenkomst bepaalde prestatie te leveren in het geval zich een onzekere gebeurtenis voordoet waarbij, naargelang van het geval, de verzekerde of de begunstigde belang heeft dat die zich niet voordoet.”

Het valt op dat de tekst van artikel 1 van de wet van 1992 de verzekeringsovereenkomst niet karakteriseert door een aleatoir karakter op grond van de artikelen 1104 en 1964 van het Burgerlijk Wetboek.

Het feit dat artikel 1 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst de verzekeringsovereenkomst niet kenmerkt door het aleatoire karakter, heeft zowel in het burgerlijk als in het fiscaal recht enorme moeilijkheden veroorzaakt in verband met de kwalificatie van de nieuwe levensverzekeringen waarvan de verhouding premie/uitkering niet afhankelijk is van statistische tabellen.

Die kwalificatieproblemen in verband met de nieuwe levensverzekeringen worden nog verscherpt door het feit dat artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst — dat de opening vormt van hoofdstuk II over de levensverzekeringsovereenkomsten — de idee versterkt dat het toeval alleen gelegen is in de gebeurtenis waarvan het zich voordoen leidt tot de door de verzekeraar beloofde prestatie. Het voornoemde artikel 97 van het hoofdstuk over de levensverzekeringsovereenkomsten bepaalt immers: “Dit hoofdstuk is van toepassing op alle persoonsverzekeringen waarbij het zich voordoen van het verzekerd voorval alleen afhankelijk is van de menselijke levensduur.” De toevalsvereiste moet dan ook worden begrepen als de vereiste dat het onzeker is dat een gebeurtenis zich voordoet (en niet als de vereiste van een kans op winst of een gevaar van verlies voor de partijen).

In Frankrijk hebben de verzekeraars de kwalificatie “verzekering” van de nieuwe levensverzekeringsovereenkomsten verantwoord door een onderscheid te maken tussen twee soorten kanscontracten: enerzijds

visés par l'article 1964 du Code civil, d'autre part. Cette thèse des assureurs français fut couronnée de succès par quatre arrêts de la Cour de cassation française rendus en chambre plénière le 23 novembre 2004 (arrêts 224 à 227, disponibles sur le site Internet de la Cour de cassation de France).

Par ces quatre arrêts précités, la Cour de cassation française, suivant la thèse des assureurs, a estimé que dès lors que la prestation d'assurance dépend d'un événement incertain (c'est-à-dire un aléa au sens de l'article 1964 du Code civil français, libellé en termes identiques à son pendant belge) lié à la durée de la vie humaine, on est en présence d'un contrat d'assurance vie. En France, la controverse a donc pris fin: les nouveaux contrats d'assurance vie sont des "véritables" assurances.

En Belgique, les hésitations sont toujours d'actualité. Une série de jugements et arrêts rendus en matière civile et en matière fiscale ont disqualifié des assurances vie sans réel caractère aléatoire au sens classique, en dépôt de fonds ou en produits de placement: voir notamment Liège, 3 février 2003, J.T. 2003, p. 386 et la note Y-H. Leleu, p. 387 et suiv.; J.L.M.B., 2003, p. 1045 et obs. J. Sace, p. 1049; Bull. ass., 2003, p. 580, et l'excellente note du professeur C. Devoet, p. 584 et suiv.; Tribunal de première instance de Bruxelles, Bull. ass., 2004, p. 116 et commenté dans *Fiscologue*, 2003, n° 904, p. 1 et suiv.; tribunal de première instance de Bruges, 15 janvier 2002 et du 20 mars 2002, Bull. ass., 2002, p. 678; Gand, 9 décembre 2003, FJF, 2004, 162; Gand, 29 juin 2004, *Courrier fisc.*, 2004, 614; Gand 14 septembre 2004, inédit, R.G. n° 2003/AR/260, reproduit sur le site "Fisconet" du SPF Finances. En l'état de leur dernière jurisprudence, les cours d'appel du pays restent divisées. Ainsi, alors qu'un arrêt du 3 février 2003 (J.T., 2003, p. 386) de la cour d'appel de Liège refuse de voir une "véritable" assurance dans le cas d'un contrat non fondé sur les tables de survenance, les quatre autres cours, tant en matière civile et de commerce qu'en matière fiscale, n'acceptent plus de disqualifier ou de requalifier les contrats d'assurance "sans risque" (Mons, 29 novembre 2006, Bull. ass., 2007, p. 220 et commenté dans le *Fiscologue* 1052, p. 12; Mons, 4 décembre 2007, Bull. ass., 2008, n° 364, p. 312 et suiv. et la note de Claude Devoet, Bruxelles, 28 avril 2008, RG n° 2006/AR/516, commenté dans le *Fiscologue* n° 1149, p.2; Bruxelles, 8 septembre 2008, RG n° 2007/AR/497 commenté dans le *Fiscologue* n° 1149, p.2; Bruxelles, 29 juin 2010, R.G.E.N., 2010, p. 285 et suiv.; Anvers, 24 novembre 2008, RG n° 2007/AR/2833, commenté dans le *Fiscologue*, n° 1149,

die welke onder de toepassing van artikel 1104 van ons Burgerlijk Wetboek vallen, en anderzijds die welke onder de toepassing van artikel 1964 van het Burgerlijk Wetboek vallen. Die stelling van de Franse verzekeraars is succesvol gebleken in vier arresten van het Franse Hof van Cassatie die plenair werden gewezen op 23 november 2004 (arresten 224-227; beschikbaar op de website van het Franse Hof van Cassatie).

Met die vier arresten heeft het Franse Hof van Cassatie in het voetspoor van de stelling van de verzekeraars geoordeeld dat aangezien de verzekeringsuitkering afhankelijk is van een onzekere gebeurtenis (dat wil zeggen een toeval in de zin van artikel 1964 van het Burgerlijk Wetboek, in dezelfde termen als de Belgische tegenhanger) met betrekking tot de menselijke levensduur, men te maken heeft met een levensverzekeringsovereenkomst. In Frankrijk is de controverse dus van de baan: de nieuwe levensverzekeringsovereenkomsten zijn "echte" verzekeringen.

In België wordt momenteel nog steeds een weifelende houding aangenomen. Bij een reeks vonnissen en arresten in burgerlijke en fiscale zaken werden levensverzekeringen zonder echt aleatoir karakter in de traditionele betekenis gediskwalificeerd tot deposito's van fondsen of beleggingsproducten: zie in het bijzonder Luik, 3 februari 2003, J.T. 2003, blz. 386 en de noot van Y-H. Leleu, blz. 387 e.v.; J.L.M.B., 2003, blz. 1045 en opm. J. Sace, blz. 1049, Bull. ass., 2003, blz. 580, alsook de uitstekende noot van professor C. Devoet, blz. 584 e.v.; rechtbank van eerste aanleg te Brussel, Bull. ass., 2004, blz. 116 en becommentarieerd in *Fiscologue*, 2003, nr. 904, blz. 1 e.v.; rechtbank van eerste aanleg te Brugge, 15 januari 2002 en 20 maart 2002, Bull. ass., 2002, blz. 678, Gent, 9 december 2003, FJF, 2004, 162, Gent, 29 juni 2004, *Cour. fisc.*, 2004, 614; Gent, 14 september 2004, onuitgegeven, R.G. nr. 2003/AR/260, dat te lezen staat op de website "Fisconet" van de FOD Financiën. Naar luid van hun recentste rechtspraak zijn 's lands hoven van beroep het vooralsnog oneens. Terwijl het hof van beroep te Luik het aldus bij een arrest van 3 februari 2003 (J.T., 2003, blz. 386) weigert te hebben over een "echte" verzekering bij een overeenkomst die niet op de voorvalstafels gegrond is, aanvaarden de vier andere hoven zowel in burgerlijke zaken en handelszaken als in fiscale zaken niet langer zogenaamde "risicoloze" verzekeringsovereenkomsten te diskwalificeren of te herkwalificeren (Bergen, 29 november 2006, Bull. ass., 2007, blz. 220 en becommentarieerd in *Fiscologue* 1052, blz. 12; Bergen, 4 december 2007, Bull. ass., 2008, nr. 364, blz. 312 e.v. en de noot van Claude Devoet, Brussel, 28 april 2008, R.G. nr. 2006/AR/516, becommentarieerd in *Fiscologue* nr. 1149, blz. 2; Brussel, 8 september 2008, R.G. nr. 2007/AR/497, becommentarieerd in *Fiscologue* nr. 1149, blz. 2; Brussel, 29 juni 2010, R.G.E.N., 2010,

p. 2; Anvers, 3 mars 2009, RG n° 2008/AR/1025; Gand, 29 septembre 2009, R.A.B.G., 2010, pp.549 et suiv.; Gand, 16 juin 2009, commenté dans le Fiscologue n° 1172, p.10).

6. La controverse jurisprudentielle et doctrinale met à ce point la sécurité juridique en péril que les autorités et les institutions publiques les plus concernées ont tenté d'y mettre fin par leurs moyens limités, qui ne lient pas les cours et tribunaux (circulaires, communications, avis).

On a déjà examiné les tentatives louables, mais limitées, faites par l'administration fiscale, dans ses circulaires précitées.

Dans un avis du 18 février 2005 rendu à l'unanimité de ses membres et "relatif à la requalification des contrats d'assurance vie" (Avis n° Doc. C/2004/6), la Commission des assurances, après une analyse des thèses respectives émises à propos des contrats "sans risque", a de son côté conclu que les contrats d'assurance vie comportant une contre-assurance décès portant sur la réserve "sont des contrats d'assurance sur la vie au sens de l'article 97 de la loi du 25 juin 1992. Il s'agit en effet toujours et nécessairement d'une opération liée à la vie humaine". Cet avis, remarquable par l'analyse faite des diverses thèses en présence, ne lie toutefois pas les cours et tribunaux.

Pour sa part, l'Office de Contrôle des Assurances (OCA) a, avant d'être en quelque sorte "absorbé" par la Commission bancaire, financière et des assurances (CBFA), fait connaître son avis par une communication du 14 mai 2001 (Communication n° D 198 "Contrats d'assurances sur la vie"). Dans cette communication, l'Office dit être d'avis que les contrats d'assurance dont les primes et les prestations sont quantifiées sans tenir compte des tables de survivance et dont la plupart répondent à la définition technique de "contrats d'assurance de capital différé avec remboursement de la réserve en cas de décès", "sont des opérations d'assurance sur la vie". Selon l'OCA, la raison principale en est "l'existence d'une prestation en cas de décès de l'assuré dont le paiement met fin à l'opération, ce qui n'est pas le cas dans une opération de capitalisation". L'OCA poursuit en estimant que le même raisonnement est applicable aux contrats de la branche 23 (c'est-à-dire les contrats liés à des fonds d'investissement), lesquels sont aussi des contrats dont les prestations

blz. 285 e.v.; Antwerpen, 24 november 2008, R.G. nr. 2007/AR/2833, becommentarieerd in Fiscologue nr. 1149, blz. 2; Antwerpen, 3 maart 2009, R.G. nr. 2008/AR/1025; Gent, 29 september 2009, R.A.B.G., 2010, blz. 549 e.v.; Gent, 16 juni 2009, becommentarieerd in Fiscologue nr. 1172, blz.10).

6. De controverse in rechtspraak en rechtsleer brengt de rechtszekerheid dusdanig in het gedrang dat de autoriteiten en de overheidsinstellingen die het dichtst bij het vraagstuk zijn betrokken, hebben geprobeerd daaraan een einde te maken met hun beperkte middelen, die niet bindend zijn voor de hoven en rechtbanken (circulaires, mededelingen en adviezen).

Er is reeds gewezen op de weliswaar lovenswaardige, maar beperkte pogingen die de belastingdienst met voormelde circulaires heeft gedaan.

Op 18 februari 2005 heeft de Commissie voor Verzekeringen ten behoeve van haar leden een eenparig advies "Inzake de herkwalificatie van levensverzekeringsovereenkomsten — Artikel 124 van de wet van 25 juni 1992" (Advies nr. Doc. C/2004/6) uitgebracht, na een analyse van de respectieve argumenten in verband met de "risicoloze" overeenkomsten; daarin kwam zij tot de conclusie dat "de levensverzekeringsovereenkomsten die een tegenverzekering bij overlijden ten belope van de reserve bevatten, levensverzekeringsovereenkomsten in de zin van artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 zijn. Het gaat immers altijd en noodzakelijk over een verrichting gebonden aan de menselijke levensduur.". Dit advies, dat opmerkelijk is gelet op de analyse die erin wordt gemaakt van de verschillende bestaande theses, is echter niet bindend voor de hoven en rechtbanken.

Voordat de Controledienst voor de Verzekeringen (CDV) in zekere zin werd "opgeslorpt" door de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA) heeft hij bij wege van een mededeling van 14 mei 2001 (Mededeling nr. D 198 "Levensverzekeringsovereenkomsten") zijn advies uitgebracht. In die mededeling geeft de Controledienst te kennen van mening te zijn dat de verzekeringsovereenkomsten waarvan de premies en prestaties worden gekwantificeerd zonder met de voorvalstafels rekening te houden en waarvan de meeste voldoen aan de technische definitie van "verzekeringsovereenkomsten uitgesteld kapitaal met terugbetaling van de reserve in geval van overlijden, levensverzekeringsovereenkomsten zijn". Volgens de CDV is de belangrijkste reden daarvoor "dat ze bij overlijden van de verzekerde in een prestatie voorzien, waarvan de betaling een einde maakt aan de verrichting. Bij kapitalisatieverrichtingen is dit niet het geval.". Voorts stelt de CDV dat dezelfde redenering geldt voor de overeenkomsten van tak 23 (dat wil zeggen overeenkomsten die

récioproques ne tiennent aucun compte des tables de survie ou de mortalité. Cette "communication" de l'OCA, pas plus que les circulaires de l'administration fiscale et l'avis de la Commission des Assurances, ne lie les cours et tribunaux.

7. Pour souligner l'importance et la nécessité de légiférer dans ce domaine, on notera que la controverse a des effets en droit de la responsabilité. Certains auteurs français (J. Aulanier, "L'assurance vie est-elle un contrat d'assurance?", Droit et patrimoine, décembre 1996, p. 45; J. Bigot, note sous Appel. Colmar, 19 mars 1993, Appel Grenoble, 7 novembre 1995 et Appel Toulouse, 24 octobre 1995, R.G.A.T., 1996, p. 171.) ont très tôt évoqué la possibilité d'une mise en cause des assureurs et des intermédiaires d'assurance pour manquement à leurs obligations d'information, s'il devait s'avérer que les produits qu'ils ont commercialisés sous la dénomination d'une assurance vie étaient, en réalité, des produits de placement inéligibles aux faveurs civiles et fiscales reconnues à cette qualification, voire soumis à des conséquences inattendues.

Au regard de ce qui précède, il est essentiel que le législateur mette fin rapidement à la controverse par une loi interprétative.

Daniel BACQUELAINE (MR)
Karine LALIEUX (PS)
Katrin JADIN (MR)

gekoppeld zijn aan beleggingsfondsen), die eveneens overeenkomsten zijn waarvan de wederkerige prestaties volstrekt geen rekening houden met de overlevings- of de sterftetabellen. Deze "mededeling" van de CDV, is net zomin als de circulaire van de belastingdienst en het advies van de Commissie voor Verzekeringen, bindend voor de hoven en rechtbanken.

7. Teneinde te beklemtonen dat het belangrijk en noodzakelijk is terzake een wetgevend initiatief te nemen, zij erop gewezen dat de controverse repercussies heeft op het aansprakelijkheidsrecht. Sommige Franse auteurs (J. Aulanier, "L'assurance vie est elle un contrat d'assurance?", Droit et patrimoine, december 1996, blz. 45; J. Bigot, noot bij het arrest van het hof van beroep te Colmar, 19 maart 1993; arrest van het hof van beroep te Grenoble, 7 november 1995; arrest van het hof van beroep te Toulouse, 24 oktober 1995, R.G.A.T., 1996, blz. 171) hebben er al zeer vroeg op gewezen dat de verzekeraars en de verzekeringsmakelaars wegens niet-inachtneming van hun informatieverstrekkingsverplichtingen aansprakelijk kunnen worden gesteld, mocht blijken dat de producten die zij onder de benaming "levensverzekering" op de markt hebben gebracht, in werkelijkheid beleggingsproducten zijn die niet voor de erkende, aan die kwalificatie verleende, burgerrechtelijke en fiscale voordelen in aanmerking komen, dan wel zelfs onverwachte consequenties kunnen hebben.

Gelet op wat voorafgaat, is het van essentieel belang dat de wetgever aan de hand van een interpretatieve wet spoedig een einde maakt aan de controverse.

PROPOSITION DE LOI INTERPRÉTATIVE**Article 1er**

La présente loi interprétative règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

L'article 97 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre est interprété en ce sens que, d'une part, le champ d'application du chapitre II du titre III couvre tous les contrats d'assurance de personnes dans lesquels la survenance de l'événement assuré ne dépend que de la durée de la vie humaine, même lorsque les prestations réciproques des parties ont été évaluées par elles sans tenir compte des lois de survenance et que, d'autre part, les assurances visées par ce chapitre sont réputées avoir exclusivement un caractère forfaitaire.

14 décembre 2011

Daniel BACQUELAINE (MR)
Karine LALIEUX (PS)
Katrin JADIN (MR)

VOORSTEL VAN INTERPRETATIEVE WET**Artikel 1**

Dit voorstel van interpretatieve wet regelt een aan-
gelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

Artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 op de land-
verzekeringsovereenkomst wordt in die zin uitgelegd
dat, enerzijds, het toepassingsgebied van hoofdstuk II
van titel III alle persoonsverzekeringsovereenkomsten
bestrijkt waarbij het zich voordoen van het verzekerde
voorval alleen afhankelijk is van de menselijke levens-
duur, zelfs indien de partijen de wederzijdse prestaties
hebben geëvalueerd zonder rekening te houden met de
voorvalswetten en, anderzijds, de bij dit hoofdstuk be-
doelde verzekeringen geacht worden uitsluitend gericht
te zijn op de uitkering van een vast bedrag.

14 december 2011